

Diplomová práce

Student : Josef LESÁK

Obor : ČJ - D

Název práce v českém jazyce : O titulech

Název práce v anglickém jazyce : About Titles

Oponent diplomové práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Posudek oponenta diplomové práce :

Diplomová práce Josefa Lesáka je příspěvkem k poznání nejnovější české literatury. Diplomant se jednak zaměřuje na problematiku titulů a jejich vztahu k samotnému textu díla, jednak je podrobuje sémiotické analýze. Práce je přehledně rozčleněna do sedmi částí.

V úvodní části si autor stanovil hypotézy a vymezil oblast bádání – polemizuje nad problematikou termínu „současná literatura“.

V kapitole *Poetika titulu jako předmět literárněvědného zkoumání* diplomant prokazuje hluboké a rozsáhlé znalosti teoretické literatury, věnuje se přístupům k chápání titulů různých literárních vědců, českých i zahraničních. Odkazuje na myšlenky a práce F. Vodičky, J. Hrabáka, D. Hodrové, J. Levého, N. Vangeli, J. Opelíka, J. Peterky, s. Kržižanovského nebo D. Danekové. Prostřednictvím těchto autorů se dostává diplomant i ke studiím dalších uznávaných sémiotiků (Morris, Austin apod.).

Třetí oddíl nese název *Aspekty poetiky titulu*. J. Lesák v ní pojednává o funkcích titulů (především pojmenovávací, informativní, konotativní či interpretativní, které vymezuje podle koncepcí výše zmíněných badatelů). Pozornost věnuje rovněž vývoji titulů podle Hrabáka a Hodrové. Značnou část teoretické stránky zabírají pasáže věnované typologii titulů z různých hledisek a vztahu titulu a literárního díla (viz poznámky a připomínky).

Čtvrtá kapitola je pojmenována *Specifika současné české literatury a jejich názvů*. Diplomant se v ní již věnuje analýze nasbíraného materiálu – pohlíží na titul a jeho uplatnění, utváření či použití skrze různé mimoliterární i literární, jazykové i mimojazykové faktory.

Jeho analýza pokračuje i v kapitole páté – *Co zakládá atraktivitu (současného) knižního názvu?* J. Lesák rozlišuje mezi tituly atraktivními a promyšlenými, na oba uvádí příklady. Dále si všímá různých skupin jevů konstituujících společné sémiotické rysy titulů; podle nich kapitolu člení na subkapitoly a tituly rozčleňuje a interpretuje. V podrobné interpretaci autor dále pokračuje

v kapitole šesté.

Práce Josefa Lesáka vykazuje nesporné kvality, po odstranění několika podstatných nedostatků a dopracování drobností bude sloužit jako velice solidní základ pro případnou práci rigorózní. Jako celek je bohužel v současné chvíli práce z literárního a lingvistického hlediska ne zcela vyvážená. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci: **velmi dobře – dobře**.

Připomínky a náměty k obhajobě:

1. Po formální stránce se v práci objevuje velké množství chyb, zejména interpunkčních, ale i jiných, kterých by se absolující bohemista dopouštět neměl (naznačeno v textu). Několik stylizačních neobratností práci na kvalitě neubírá (také naznačeno v textu). Některé pasáže se téměř doslova opakují na více místech.
2. Na počátku práce si J. Lesák stanovuje tři dílčí hypotézy. I když chápu, že termín „hypotéza“ je v současné vědě oblíbený moderní termín, je třeba si jednak uvědomit, že ne všechny výzkumy mohou být založeny na stanovení hypotézy, jednak – pokud už se rozhodne badatel hypotézu stanovit – je zapotřebí velká opatrnost v jejím formulování. Formulování hypotéz se J. Lesákovi nepodařilo. To, že tituly mohou vypovídat o obsahu knihy, kvalitě literárního díla a o intertextovosti, vzápětí autor dokazuje kompilační prací s teoretickou literaturou (Hodrová, Levý, Vangeli, Kržižanovský atd., kteří v podstatě jeho hypotézy již dávno potvrdili). Diskutabilní je také užití modálního slovesa ve formulaci hypotéz. Špatně (a zbytečně) formulovanou hypotézou J. Lesák své diplomové práci výrazně ublížil.
3. Ačkoliv si diplomant za materiál výzkumu vybral tituly prózy po roce 1989, poměrně často se uchyluje i k analýze poezie a leckdy v praktické části odkazuje k titulům výrazně starším. Co ho vedlo k tomuto míšení?
4. I když nemám takový přehled v odborné literatuře týkající se literární vědy, nezdá se mi, že by byl Vodička první, kdo by se věnoval problematice titulu, navíc až v roce 1948.
5. Najde diplomant argumenty pro tvrzení, která přebírá od Vangeli (2001), že pojmenovávací funkce titulů je zvláště důležitá u názvů divadelních her, neboť se o nich více mluví, aniž je lidé četli či zhlédli? Tvrzení mi přijde v dnešní době neopodstatněné a poněkud nesmyslné.
6. Název souboru Gogolových povídek *Večery na dědince nedaleko Dikanky*, přeloženo též jako *Večery na Dikance*, neudává pouze dobu a místo děje – význam titulu má mnohem hlubší rozměr, který je navíc v češtině modifikován (ne zcela vhodným) slovem „dědinka“. Svůj rozměr mu dává i slovo *xymop* v ruském originále, nemající v češtině přesný ekvivalent, blízký snad nejvíce významu slova *samota*. Další rozměry titulu dává samotné místo *Dikanka* jako místo nedaleko rodiště N. V. Gogola – nejde tedy pouze o informaci o místě děje, ale lexém má i další konotace.
7. Některé aspekty titulu čtenář neodhalí bez přečtení díla (srov. diplomantovo tvrzení na s. 15 – bez

znalosti díla *Turbina* nepochopíme pouze z názvu, *co je příčinou úpadku továrníka Ulika*, nepochopíme vlastně vůbec, že v díle dojde k úpadku někoho). Titul *Turbina*, i když je to název dosti symbolický, je z hlediska pragmalingvistického bez kontextu celého díla málo vypovídající.

8. V podkapitole věnované titulům podle obsahu mi není jasné, z jaké literatury diplomant vycházel při jejím psaní. U typologie titulů podle významu upozorňuji, že trochu složitější je práce s koncepcí konceptuálního významu lexikálních jednotek, protože titul je většinou víceslovný, tj. funguje jako složitý jazykový znak, kde je popis významu složitější než u jednoslovného titulu (jednoduchého znaku) – viz Machová – Švehlová (na něž autor také odkazuje). Myslím, že je také diskutabilní, zda skutečně jsou tituly obsahující obecná jména, která nemají pro čtenáře alespoň určitý metaforický aspekt, samo literární dílo přece na titul váže určité konotace, čímž pozměňuje smysl titulu (viz právě např. titul *Turbina*). Právě vhodná interpretace titulu není možná bez znalosti literárního díla – srov. očekávání přírodovědné studie od textu *Ze života hmyzu*. Mám pocit, že se v diplomové práci neustále prolínají tyto dva přístupy, snaha o interpretaci názvu díla bez znalosti obsahu (to je pak záležitost různého třídění a řazení titulů do skupin, které ztrácí leckdy svůj pevný odborný základ) a pochopitelně vhodnější (a častěji zastoupená) analýza titulu v kontextu celého literárního díla.

9. Syntaktická struktura reprezentovaná názvem *Vévodkyně a kuchařka* je polysémní, nemusí vůbec naznačovat dvě postavy, ale naopak dvě charakteristiky téže postavy, jak vyplývá i z diplomantovy analýzy – srov. např. *V. Šmilauer – onomastik A syntaktik, J. Lesák – historik A bohemista*.

10. Domnívám se, že intertextualita není jen zdrojem „intelektuální hostiny“, naopak v titulech může působit jako atraktivizační prvoplánový prvek – srov. např. analyzovaný titul *Anna sekretářka* nebo *Báječná léta s Klausem*.

11. Úžení vokálů je třeba zaznamenat *e* v *i*, nikoliv v *y* (*y* byl v době úžení již pouze grafém).

12. Nelze hovořit o titulech s narušenou kolokabilitou – narušenou kolokabilitu tituly nemají, jde *tituly založené na porušení kolokability/kompatibility lexémů, jež je tvoří*. Co se týče titulu *Skladatelka voňavého prádla*, jde spíše o vyjádření sémantické potence lexému, resp. využití obecného významu lexému, než o porušení kolokability (skladatelka jako „ta, kdo něco skládá“). Podobně jsou nevhodně charakterizovány tituly *Kloktat dehet, Je hlína k snědku?* či *Opilé banány*. Za titulem *Chlastej a modli se* rovněž cítím pretext *Modli se a pracuj*, navíc v tomhle případě rovněž nelze hovořit o kolokabilitě lexémů. *Pyrrhova remíza* představuje frazémovou aktualizaci, rovněž by bylo vhodné jej řadit do jiné kapitoly.

13. V názvu *Santiniho jazyk* nevidím spojitost s dílem *Šifra mistra Leonarda*.

14. Nerozumím příliš vyčlenění okruhů protagonistických titulů, které diplomant zkoumal. *Co* ho vedlo k této klasifikaci/výběru?

15. Podtitul *10 divných povídek* nekonotuje horor.

16. *Jozova Hanule* nepatří do stejné kategorie jako *Gazdina roba*, protože titul je tvořen dvěma ~~vlastními~~ jmény, tj. pochopení není tak složité jako u titulu tvořeného nářečními jmény obecnými.

17. Kniha *Otomilky* je uvedena jako *Octomilky*.

18. Syntakticky špatně uchopené jsou tituly větné – podstatou věty je verbum finitum, J. Lesák do této skupiny řadí i tituly tvořené polovětnými konstrukcemi (zejména infinitivními).

19. V kapitole *Názvy dokumentární literatury* jsem se ztratil hned na začátku terminologicky, v textu mi zaniklo, jak autor vůči sobě vymezuje literaturu faktu, non-fiction, dokumentární a věcnou. Rovněž zpracovávaný materiál je nepřehledný, srov. např. analýzy deníků a paměti skutečných a fiktivních – bylo by asi vhodné pečlivější rozčlenění.

20. Za signalizátory historičnosti v titulu považuje J. Lesák vlastní jména historických postav, osoby bez vlastních jmen (reprezentováno tituly *Apokryf o malém velkém králi*, *Cestou krále*, *Rytíři zelené růže*, *Velmož tři králů* apod.) a archaismy a historismy, což reprezentují i lexémy vyjadřující sociální roli ve středověké a novověké společnosti (*král*, *rytíř*, *velmož*..).

21. Upozornění na signalizátory žánru detektivky v titulu knihy je až příliš krátké (čtyři řádky) a nekoncepčně přilepené k historické tematice.

22. Výraz *aida* nelze terminologicky označit za hovorový.

23. Titul *Všichni jste prasata* bych interpretoval spíše – alespoň na základě tvrzení diplomanta – jako titul s inkluzivním plurálem – nejde jen o čtenářskou atraktivitu, ale o plánovaný útok na čtenářovo podvědomí – čtenář v předtuše „prasáren“, které by měly být tematizovány v knize, je vlastně také prasetem, jež svůj zájem o sexuální téma projevuje jistou dávkou voyerství – čte o sexuálním životě jiných.

24. Lexém *bestiář* bych neoznačil za historismus, ale za žánrové označení.

25. Myslím, že titul *Malinkatý kretén* netematizuje soukromý život vypravěčky, jak autor tvrdí na s. 97. Podtitul knihy naopak intertextově odkazuje na socialistická hesla typu *Se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak*.

26. *Román pro muže* M. Viewegha má rovněž intertextový charakter – odkaz na *Román pro ženy*.

27. Je škoda, že autor nevložil jako zvláštní kapitoly ty studie, které publikoval již dříve jako přípravné, tj. především kognitivnělingvistickou analýzu slova *vlk* v názvech a analýzu problematiky *sedmikostelí*.

28. Didaktické aplikace jsou zajímavé, nicméně první je těžko realizovatelná – i přes zavedení RVP učitel nevyšetří pět vyučovacích hodin, jež by mohl věnovat M. Kunderovi, u druhé aktivity se domnívám, že pro studenty gymnázia je příliš triviální.

V Praze dne 11. 5. 2010

.....
podpis vedoucího dipl. práce